

Visie Religieus Erfgoed

In samenwerking tot stand gekomen:

Abdulkadi Geylani Moskee

Bisdom 's-Hertogenbosch

Buddharama Tempel

Gemeente Waalwijk

Gereformeerde Gemeente Sprang Capelle

Gereformeerde Gemeente in Nederland Sprang-Capelle

Gereformeerde kerk PKN de Brug Sprang- Capelle

Hersteld Hervormde Gemeente 's-Grevelduin Vrijhoeve Capelle

Hervormde Gemeente Baardwijk

Hervormde Gemeente Besoyen

Hervormde Gemeente 's Grevelduin en Vrijhoeve-Capelle

Hervormde Gemeente Sprang

Hervormde Gemeente Waspik

Moskee An-Nur

Parochie St. Jan de Doper Waalwijk

Protestantse Gemeente Waalwijk

December 2020

Inhoud

1. INLEIDING

1.1 Aanleiding	7
1.2 Doel en ambitie	8
1.3 Definitie religieus erfgoed	9
1.4 Visie op de toekomst van religieus erfgoed	10

2. ACHTERGROND EN BETEKENIS

2.1 Historische ontwikkeling Waalwijk	15
2.2 Religieuze betekenis	16
2.3 Maatschappelijke betekenis	16
2.4 Cultuurhistorische betekenis	17

3. HUIDIGE SITUATIE, GEBRUIK EN TOEKOMSPERSPECTIEF

3.1 Inventarisatie religieus erfgoed	19
3.2 Gebruik en toekomstperspectief	24

4. DUURZAME ONTWIKKELING

4.1 Instandhouding en ander gebruik	27
4.2 Meerwaarde van nevenbestemming of herbestemming	28

5. NEVENBESTEMMING EN HERBESTEMMING

5.1 Wanneer is een neven- of herbestemming succesvol?	33
5.2 Afwegingskader voor een nieuwe functie	33
5.3 Bepalende factoren voor een succesvolle nevenbestemming of herbestemming	35

6. PROCESSTAPPEN BIJ NEVEN- OF HERBESTEMMING

6.1 Stappenplan bepaling noodzaak functieverandering religieus gebouw	41
6.2 Stappenplan nevenbestemming met (gedeeltelijk) behoud van religieuze functie	41
6.3 Stappenplan herbestemming na afstoting religieus erfgoed	42
6.4 Stappenplan sloop van een religieus gebouw	44
6.5 Stappenplan behoud van een religieus gebouw dat niet verkocht raakt	45
6.6. Stappenplan wanneer een niet monumentaal pand niet geschikt is voor herbestemming of nevenbestemming, niet verkocht kan worden en de eigenaar heeft ook geen geld voor sloop	46
6.7 Faillissement van een eigenaar van een religieus gebouw	46

7. ROLVERDELING OVERHEID

7.1 De rol van de gemeente Waalwijk	49
7.2 Rol van de provincie Noord-Brabant	49
7.3 Rol van het Rijk	50

8. SUBSIDIEREGELINGEN

52

9. OP NAAR DE TOEKOMST

9.1 Gebouwenpaspoorten en digitale monumentenomgeving	57
9.2 Vervolgprocesafspraken	57

01. Inleiding.

R.K. begraafplaats Sint Jan - Waalwijk

1.1 Aanleiding

Religieuze gebouwen vertegenwoordigen een cultuurhistorische rijkdom en vormen een belangrijk onderdeel van de identiteit van Waalwijk en haar bewoners. De gebouwen hebben primair een religieuze betekenis, naast een algemene maatschappelijke en culturele betekenis.

Veel kerkgebouwen of gedeeltes hiervan in de gemeente Waalwijk hebben monumentale waarde. Niet alleen vanwege de architectonische of cultuurhistorische waarde, maar ook vanwege de emotionele waarde die de gemeenschap hecht aan deze gebouwen. Religieuze gebouwen nemen vaak een prominente plek in binnen de woon- en leefomgeving. Voor veel mensen is dat een belangrijke reden om bijvoorbeeld een kerk te willen behouden door transformatie of tijdelijk gebruik.

Naast de waardering voor de betekenis en cultuurhistorische rijkdom zijn er de afgelopen decennia ook veel zorgen over de toekomst van kerkgebouwen. Ontwikkelingen in de samenleving leiden tot een teruglopend kerkbezoek met als gevolg geringere inkomsten voor kerkeigenaren en daarmee mogelijke leegstand. Leegstand en minder onderhoud gaat vaak ten koste van de kwaliteit van deze bijzondere gebouwen. Deze ontwikkelingen hebben de omgang met kerkelijk erfgoed in Nederland veranderd: gezocht wordt naar neven- of herbestemmingen voor leegstaande gebouwen.

Ook in Waalwijk ligt er een belangrijke opgave om religieus erfgoed op een duurzame manier te behouden. De gemeente vindt een duurzame omgang en bescherming van erfgoed belangrijk. Duurzaamheid is een algemeen leidend principe en vormt de rode draad door de ambities die zijn gesteld in de gemeentelijke structuurvisie.

Erfgoed is een van de vier pijlers van duurzaamheid. De belangrijkste onderdelen van de pijler erfgoed zijn het stimuleren van onderhoud, instandhouding en herbestemming van erfgoed. Twee kerken zijn al succesvol herbestemd en de verwachting is dat meer kerken op termijn volgen. Daarom is samen met de Christelijke, Islamitische en Boeddhistische geloofsgemeenschap een visie ontwikkeld op de toekomst van religieus erfgoed in de gemeente.

De gemeente vindt een duurzame omgang en bescherming van erfgoed belangrijk

1.2 Doel en ambitie

Het doel van dit document is een integrale visie bieden op de omgang met religieus erfgoed in de breedste zin op de korte en middellange termijn. Hierbij wordt geen onderscheid gemaakt tussen geloofsovertuigingen.

De volgende doelen zijn gesteld:

- Inzicht krijgen in de zaken ten aanzien van het Waalwijks religieus erfgoed: huidig gebruik en de verwachte ontwikkelingen (instandhouding, leegstand of afstoting) op de korte en middellange termijn.
- Een duidelijke uitwerking van de procesaanpak waarin de stappen, mogelijkheden en uitdagingen van nevenbestemmen, herbestemmen, verbouwen, herstel of sloop zijn uitgewerkt.
- Inzicht in de rol van de verschillende partijen in het herbestemmingsproces waarbij de gelijkwaardigheid van de betrokken partijen in het proces benadrukt wordt.

- Inzicht in de mogelijkheden voor financiële ondersteuning bij nevenbestemming of herbestemming.
- De doelen uit deze visie opnemen in de toekomstige gemeentelijke omgevingsvisie.

De ambitie is een duurzame omgang met religieus erfgoed waarbij de nadruk ligt op het behouden en versterken van de erfgoedwaarden, de ruimtelijke kwaliteit en de kwaliteit van de leefomgeving. Dit met respect voor de primaire functie of het behoud van de mogelijkheid voor ten minste de geloofsbelijdenis op deze locatie - in ieder geval tijdens belangrijke feestdagen - door nevengebruik of herbestemming van het religieus gebouw met een passende nieuwe functie en ontwerp.

Kerk aan de Haven Protestantse Gemeente Waalwijk - Waalwijk

1.3 Definitie religieus erfgoed

Definitie cultureel erfgoed (Erfgoedwet 2016):

Uit het verleden geërfde materiele en immateriële bronnen, in de loop van de tijd tot stand gebracht door de mens of ontstaan uit de wisselwerking tussen mens en omgeving, die mensen, onafhankelijk van het bezit ervan, identificeren als een weerspiegeling en uitdrukking van zich voortdurend ontwikkelende waarden, overtuigingen, kennis en tradities, en die aan hen en toekomstige generaties een referentiekader bieden.

Definitie religieus onroerend goed (ICOMOS 2005):

Elke vorm van onroerend goed met religieuze of spirituele associaties: kerken, kloosters, altaren, heiligdommen, moskeeën, synagogen, tempels, heilige landschappen, heilige bosjes en andere landschapseigenschappen, enz.

Definitie heilige plaats (UNESCO 2010):

Een gebied of plek met een speciale spirituele betekenis voor mensen en gemeenschappen.

Definitie religieus erfgoed gemeente Waalwijk:

Alle gebouwen, objecten en verhalen die een religieuze associatie hebben of hebben gehad. Dit zijn rijksmonumenten, gemeentelijke monumenten en gebouwen en objecten zonder status. Hiertoe behoort ook funerair erfgoed (begraafplaatsen en individuele graven) en kerkerven. Naast onroerend goed wordt ook roerend goed zoals de inventaris (interieur en collecties), immaterieel erfgoed en kerkelijke archieven als religieus erfgoed beschouwd.

De Oude Toren - Waalwijk

1.4 Visie op de toekomst van religieus erfgoed

Onderstaande punten worden in de integrale visie op de omgang met religieus erfgoed in Waalwijk onderschreven:

- Betrokken partijen bekijken met elkaar de mogelijkheden voor behoud en versterking van het religieus erfgoed en beeldbepalende gebouwen.
- De beslissing over de toekomst van het religieus gebouw ligt in eerste instantie bij de betreffende eigenaar en geloofsgemeenschap. De gemeente mag hierover meepraten.
- In eerste instantie wordt er gestreefd naar nevenbestemming van het gebouw in plaats van herbestemming of sloop.
- In geval van neven- of herbestemmingen wordt integraal gezocht naar een neven- of nieuwe functie met respect voor de primaire religieuze functie, het religieus gebouw en de omgeving. De geloofsgemeenschap, de gemeente en omwonenden hebben inspraak.
- In het geval van herbestemming of sloop wordt gestreefd naar behoud van een plaats voor de geloofsbelijdenis op de locatie van het religieus gebouw en wordt iets toegevoegd aan de plek dat herinnert aan het religieus gebouw.

In eerste instantie wordt er gestreefd naar nevenbestemming van het gebouw in plaats van herbestemming of sloop

Kerkgebouw Gereformeerde kerk Sprang-Capelle - Sprang-Capelle

Kerkgebouw Hervormde gemeente Sprang - Sprang-Capelle

Achtergrond en betekenis 02.

Lourdesgrot, Carmelietenklooster - Waspik

2.1 Historische ontwikkeling Waalwijk

Sinds de komst van Willibrord en Bonifatius is de Nederlandse geschiedenis onlosmakelijk verbonden met het christendom. Aanvankelijk had dat vooral betrekking tot het katholieke christendom. In de loop van de zestiende eeuw kwam het katholicisme lijnrecht tegenover het protestantisme te staan. De gedachtes van Maarten Luther wonnen terrein in de noordelijke Nederlanden en dat leidde tot veel twisten met het zuiden. Vooral in grensgebieden zoals Waalwijk zorgde dit voor bijzondere situaties. De stad Waalwijk lag op het grondgebied van het gewest Holland totdat het in 1232 verkocht werd aan Brabant. De aangrenzende dorpen Baardwijk en Besoijen aan weerszijden bleven Hollands. Zodoende lag Waalwijk na de reformatie op het grensgebied tussen het katholieke Brabant en het protestantse Holland. Zo ingetogen en kalm als Waalwijk nu is, zo fel is de strijd in het grensgebied ooit geweest. Een van de meest prominente manieren waarop deze strijd gevoerd werd, was met de inzet van kerkelijke gebouwen. Aan het begin van de zeventiende eeuw, tijdens het Twaalfjarig Bestand, werden kerken en andere kerkelijke gebouwen het strijdtoneel van de tegenstellingen tussen de protestanten en de katholieken. In Besoijen, Baardwijk, Sprang en Capelle voerde de protestantse leer de boventoon en werden er overal protestantse predikanten benoemd. Katholieken konden hierdoor hun geloof niet meer openlijk belijden en moesten gebruik maken van zogenoemde schuilkerken. Deze situatie bleef in stand tot in de eerste helft van de negentiende eeuw. Katholieken kregen toen de mogelijkheid om subsidie te krijgen op de bouw van nieuwe waterstaatskerken. De Bartholomeuskerk in Waspijk, het enig overgebleven exemplaar uit deze periode, is hier nog steeds een mooi voorbeeld van. De religieuze strijd in Waalwijk heeft tegenwoordig plaatsgemaakt voor gastvrijheid en rust. De kerken die ooit een strijdtoneel waren van religieuze tegenstelling zijn nu plaatsen vol historische herinnering en waarde. Ontkerkelijking in heel Nederland zorgt voor de leegstand van deze historisch waardevolle gebouwen. Echter, de belangstelling in het religieus verleden is de laatste decennia alleen maar gegroeid. Daarnaast is er ook ruimte gekomen voor andere religies dan het christendom om zich in Waalwijk te manifesteren. Met de oprichting van de Abdulkadir Geylani moskee in 1982 kende Waalwijk de introductie van haar eerste Islamitische moskee. In 1989 werd daar de Molukse An-Nur moskee aan toegevoegd. De An-Nur is een van de twee Molukse moskeeën in Nederland. Voor de Molukse Islamitische gemeenschap is de bouw van de moskee historisch gezien niet alleen een erkenning, maar ook een bevestiging van het afsluiten van een tijdelijk verblijf in Nederland. In 1973 is ook het Boeddhisme in Waalwijk geïntroduceerd met de oprichting van de Buddharama tempel.

R.K. Sint Jan - Waalwijk

2.2 Religieuze betekenis

Een religieus gebouw is een plek waar de geloofsgemeenschap bijeenkomt voor de geloofsbelijdenis door het uitvoeren van rituelen en de verkondiging van Gods woord. Vanuit christelijk oogpunt wordt het gebouw gezien als de plek waar de hemel de aarde raakt. De religieuze betekenis van het gebouw wordt beleefd door de fysieke verschijning van het interieur en exterieur waarin de geloofsbelijdenis voor iedere geloofsgemeenschap op hun eigen manier wordt geuit.

2.3 Maatschappelijke betekenis

Religieuze gebouwen hebben maatschappelijke betekenis als plekken die de plaatselijke bevolking verbinden. Het zijn plaatsen waar binnen de ge-

loofsgemeenschap verwantschap is ontstaan doordat meerdere generaties hier het geloof beleden en gedoopt, gehuwd en begraven zijn. Religieuze gebouwen worden daarnaast door het bredere publiek gezien als centraal punt in de wijk en publieke ruimten en hebben op die manier betekenis voor de gemeenschap.

2.4 Cultuurhistorische betekenis

Religieuze gebouwen hebben cultuurhistorische betekenis vanwege de bouw- en gebruiksgeschiedenis van het gebouw en bijbehorende objecten. De verhalen en ervaringen van de mensen die gebruik hebben gemaakt van het religieus gebouw, het immateriële erfgoed, is een belangrijk

onderdeel van de cultuurhistorische betekenis. De cultuurhistorische betekenis bevat ook het typologische, kenmerkende exterieur en interieur van het gebouw. Dit kan zowel monumentaal als niet monumentaal zijn. Het gaat verder dan alleen het gebouw en omvat ook het terrein met elementen rondom het religieus gebouw, de stedenbouwkundige context van het gebouw en de wijk en de ontwikkelingen die het religieus gebouw heeft doorgemaakt.

Religieuze gebouwen hebben maatschappelijke betekenis als plekken die de plaatselijke bevolking verbinden

Kerkgebouw Gereformeerde Gemeente in Nederland - Sprang-Capelle

Huidige situatie, gebruik en toekomstperspectief

03.

Moskee An-Nur - Waalwijk

3.1 Inventarisatie religieus erfgoed

De inventarisatie van het religieus erfgoed geeft de stand van zaken anno 2019 van al het onroerende religieuze goed in de gemeente Waalwijk. De overzichtstabel (Tabel 1) bevat informatie over de locatie, de status, het bouwjaar, de huidige functie van het gebouw en aanwezigheid van de inventaris.

De ruimtelijke en kadastrale gegevens en de bouwhistorische en cultuurhistorische waarden worden beschreven in het gebouwenpaspoort. In de toekomst wordt dit gebouwenpaspoort gekoppeld aan de digitale monumentenomgeving op het geo-portaal van de gemeente Waalwijk (zie hoofdstuk 9). Op deze manier is bij toekomstige ontwikkelingen de informatie aan de voorkant digitaal beschikbaar en is direct duidelijk wat de belangrijkste erfgoedwaarden van het gebouw en de omgeving zijn.

De gemeente Waalwijk kent een aantal kerken en een kloostercomplex die op rijksniveau als waardevol en behoudenswaardig worden geacht en zijn beschermd middels de Erfgoedwet. In sommige gevallen is ook het interieur of een deel van het interieur van de kerk van rijkswege beschermd.

Er zijn ook waardevolle gebouwen en elementen met de status van gemeentelijk monument. Deze zijn beschermd middels de gemeentelijke erfgoedverordening. Het uitgangspunt hierbij is behoud van monumentale, cultuurhistorisch en bouwhistorisch waarden. Ook is er een aantal kerken en moskeeën en een boeddhistische tempel zonder monumentale status.

De gemeente Waalwijk kent een aantal kerken en een kloostercomplex die op rijksniveau als waardevol en behoudenswaardig worden geacht en zijn beschermd middels de Erfgoedwet

Tabel 1 Overzicht religieus erfgoed gemeente Waalwijk

Naam	Geloofsovertuiging	Type/stijl	Bouwjaar/ bouwfasen	Adres	Monument status en nummer	Interieur aanwezig	Huidige functie
Rijksmonumenten (RM)							
Kerk Hervormde Gemeente 's- Grevelduin en Vrijhoeve-Capelle	Protestants	Zaalkerk	1750	Hoofdstraat 25 Sprang-Capelle	RM 34127	Ja (RM)	Religieus
Kerk Hervormde Gemeente Sprang (Grote of St. Nicolaaskerk)	Protestants	Laatgotische kerk	1400 15e eeuw 16e eeuw 19e eeuw	Kerkstraat 34 Sprang-Capelle	RM 34133	Ja	Religieus
Ned. Hervormde kerk aan de Haven	Protestants	Laatgotische kerk	1450 - 1617	Grotestraat 121 Waalwijk	RM 38193	Orgel en preekstoel (RM)	Religieus
R.K St. Clemenskerk met pastorie	Katholiek	Neogotische kruisbasiliek	1896-1897	Loeffstraat 50 Waalwijk	RM 38198	Ja	Leegstaand
Kerk Hervormde gemeente Besoijen	Protestants	Zaalkerk	1610	Grotestraat 26 Waalwijk	RM 38201	Ja (RM)	Religieus
Kerk Hervormde Gemeente Waspik	Protestants	Laatgotische kerk	15e eeuw	Raadhuisstraat 17 Waspik	RM 38339	Ja (RM)	Religieus
R.K. Kerk van St. Bartholomeus door E. de Kruyff	Katholiek	Waterstaat-stijl	1837-1841	Raadhuisstraat 35 Waspik	RM 38340	Ja (RM)	Religieus
R.K. Sint Jan van architect H.W. Valk	Katholiek	Neo-byzantijnse kerk	1923	Sint Jansplein 2 Waalwijk	RM 444705	Ja	Religieus
RK Kerk "Maria Onbevlekt Ontvangen" van DOM. P. Bellot O.S.B ism Pierre Cuypers jr	Katholiek	Expressionistische baksteen-stijl	1927	Pastoor van Kesselhof 18 Waalwijk	RM 521860	Nee	Wonen
Ned. Herv. kerk van architectenbureau K.C Suyling en zn.	Protestants	Bakstenen kerk met schilddak	1911	Loeffstraat 113 Waalwijk	RM 5212861	Ja	Religieus
Kerk Gereformeerde Kerk Sprang-Capelle 'De Brug'	Protestants	Neogotische zaalkerk met neoclassistische elementen uit 1884-1886 en aanbouw uit 1960	1884-1886 en 1960	Heistraat 4 Sprang-Capelle	RM deels 521864	Ja	Religieus
Complex carmelieten-klooster van Phil. Donders	Katholiek	Klooster gebouw annex noviciaat	1925-1927	Carmelietenstraat 58 Waspik	RM 521832	Nee	Leegstaand

Naam	Geloofsovertuiging	Type/stijl	Bouwjaar/bouwfases	Adres	Monument	Interieur aanwezig	Huidige functie
Complex carmelieten-klooster van Phil. Donders	Katholiek	Lourdesgrot	1925-1927	Carmelietenstraat 58 Waspik	RM 521831	Nee	Leegstaand
Complex carmelieten-klooster van Phil. Donders	Katholiek	Parochie kerk neogotisch	1925-1927	Carmelietenstraat 58 Waspik	RM 525768	Nee	Leegstaand
Complex carmelieten-klooster van Phil Donders	Katholiek	H. Hartbeeld	1925-1927	Carmelietenstraat 58 Waspik	RM 525772	Nee	N.v.t.
De Oude Toren	Katholiek	Oude Toren	ca. 1300	Winterdijk 58 Waalwijk	RM 38199	Nee	Leegstaand
Gemeentelijke monumenten (GM)							
Lijkhuisje bij kerk	Protestants	Lijkhuisje met zadeldak	1900	Hoofdstraat bij 19 Sprang-Capelle	GM 2010-20	Nee	geen
Heilige Antonius van Padua Kerk	Katholiek	Wederopbouw kerk	1962	De Genestestraat 1 Waalwijk	GM	Ja	Religieus
Begraafplaats bij Capelse kerk (RM 34127)	Protestants	Begraafplaats	19e en 20e eeuw	Hoofdstraat 25 Sprang-Capelle	GM 96-07	Nee	Begraafplaats
Kerk Gereformeerde gemeente Sprang-Capelle van J. de Wilde	Protestants	Wederop- bouwstijl	1950-1955	Julianalaan 8 Sprang-Capelle	GM 2010-26	Ja	Religieus
Mariakapel	Katholiek	Kapel	1947	Hoek Carmelietenstraat en Schotse Hooglanderstraat Waspik	GM 2010-12	Nee	Religieus
Parochie gebouw bij Oude Toren	Protestants	Neoclassicistisch	1750	Loeffstraat 115 Waalwijk	GM 2010-67	Nee	Parochie
Mariakapel	Katholiek	Kapel	1947	Meerdijk 2c Waalwijk	GM 1993-33	Ja	Religieus
Kapel Dokter Moller-College	Katholiek	Kapel	1959	Burg.Moonenlaan 5 Waalwijk	GM 2010-72	Nee	Leegstaand

Naam	Geloofsovertuiging	Type/Stijl	Bouwjaar/Bouwfases	Adres	Monument status en Nummer	Interieur aanwezig	Huidige functie
Niet-monumenten							
Ambrosiuskerk	Protestants	Wederopbouw kerk	1965	Ambrosius weg 25 Waalwijk	Geen status	Nee	Religieus
Kerk gereformeerde gemeente in Nederland Sprang-Capelle	Protestants	Wederopbouwkerk	1953	Korte Heistraat 2a Sprang	Geen status	Ja	Religieus
Molukse Moskee An-Nur	Islamitisch	Molukse moskee	1989	Noordstraat 270 Waalwijk	Geen status	Ja	Religieus
Abdulkadir Geylani Moskee	Islamitisch	Turkse moskee	2012	Eerste Zeine 88 Waalwijk	Geen status	Ja	Religieus
Buddharama Tempel	Boeddhistisch	Thais Boeddhistische tempel	1973	Loeffstraat 26 Waalwijk	Geen status	Jaww	Religieus
Kapel R.K. ziekenhuis	Katholiek	kapel	1966	Kasteellaan 2 Waalwijk	Geen status	Nee	Religieus
Kapel R.K. verzorgingstehuis	Katholiek	kapel		Vredesplein 100 Waalwijk	Geen status	Ja	Religieus
Kapel woon-zorg-complex	Protestants	kapel	2004	Fazant 17 Sprang-Capelle	Geen status	Ja	Religieus
Kerk Herstelde Hervormde Gemeente 's-Grevelduin en Vrijhoeve-Capelle	Protestants	kerk/ bijeenkomst gebouw	2007	Raadhuisstraat 116 Sprang-Capelle	Geen status	Ja	Religieus
Gereformeerde kerk van architect Abraham Kuyper	Protestants	Neo-Romaanse kerk met zadeldak	1886	V.d. Duinstraat 42 Sprang-Capelle	Geen status	Nee	Leegstaand
H-Hartmonument van dhr. Van Bokhoven	Katholiek	Monument	1920	St. Antonius-plein Waalwijk	Geen status	N.v.t.	N.v.t.
R.K. begraafplaats Sint Jan	Katholiek	Begraafplaats		Sint Jansplein Waalwijk	Geen status	N.v.t.	Begraafplaats
N.H. begraafplaats Baardwijk	Protestants	Begraafplaats		Torenstraat Waalwijk	Geen status	N.v.t.	Begraafplaats
N.H. begraafplaats Besoijen	Protestants	Begraafplaats		Hollandssteegje Waalwijk	Geen status	N.v.t.	Begraafplaats
N.H. begraafplaats Waalwijk	Protestants	Begraafplaats		Grotestraat bij Wandelpark Waalwijk	Geen status	N.v.t.	Begraafplaats

Naam	Geloofsovertuiging	Type/Stijl	Bouwjaar/Bouwfases	Adres	Monument status en Nummer	Huidige functie	
R.K. begraafplaats Waalwijk	Katholiek	Begraafplaats		Burg. Vervielstraat Waalwijk	Geen status	N.v.t.	Buiten gebruik gesteld
R.K. begraafplaats st. Clemens	Katholiek	Begraafplaats		Hofstad Waalwijk	Geen status	N.v.t.	Begraafplaats
Begraafplaats Bloemendaal	Islamitisch	Begraafplaats		Bloemendaalweg --Waalwijk	Geen status	N.v.t.	Begraafplaats
N.H. begraafplaats	Protestants	Begraafplaats		Raadhuisstraat Waspik	Geen status	N.v.t.	Begraafplaats
R.K. begraafplaats St. Bartolomeus Waspik	Katholiek	Begraafplaats		Schoolstraat Waspik	Geen status	N.v.t.	Begraafplaats
R.K begraafplaats st. Theresia	Katholiek	Begraafplaats		Carmelietenstraat Waspik	Geen status	N.v.t.	Buiten gebruik gesteld

3.2 Gebruik en toekomstperspectief

Gezien de maatschappelijke ontwikkeling van ontkerkelijking is het belangrijk te kunnen anticiperen op veranderingen in het gebruik van religieuze gebouwen. Daarvoor is inzicht nodig in het huidig gebruik en mogelijk toekomstig gebruik van religieuze gebouwen (Tabel 1).

De vitaliteit en het toekomstperspectief van de geloofsgemeenschap en het religieus gebouw wordt nog onderzocht en in een vertrouwelijk gesprek met elkaar besproken. Er wordt een jaarlijks overleg ingepland waarbij belangrijke zaken met de gemeente en indien wenselijk andere geloofsgemeenschappen worden gedeeld.

R.K. begraafplaats St. Jan - Waalwijk

Mariakapel - Waspik

R.K. Kerk van St. Bartholomeus - Waspik

Duurzame ontwikkeling 04.

Carmelietenklooster - Waspik

4.1 Instandhouding en ander gebruik

De instandhouding van religieuze gebouwen is vooral een financiële opgave.

De reguliere exploitatie van deze gebouwen omvat veel posten die voor alle gebouwen gelden, zoals de hoge energiekosten, de verzekeringen en in veel gevallen de kosten voor de instandhouding van bijvoorbeeld monumentale orgels of interieur.

Het is mogelijk beter financieel rendement en een grotere aantrekkingskracht op het publiek te behalen door ander gebruik van het gebouw mogelijk te maken. Dit kan door valorisatie, medegebruik, nevenbestemming en herbestemming.

Valorisatie

Valorisatie heeft betrekking op initiatieven die, met respect voor het normale gebruik van het gebouw, de betekenis van het gebouw in al zijn aspecten kunnen versterken. Dit kan bijvoorbeeld door occasioneel gebruik voor rondleidingen, concerten, voordrachten, conferenties of exposities. Deze worden vanuit eigen geledingen georganiseerd.

Medegebruik

Medegebruik is de terbeschikkingstelling van het gebouw voor religieuze activiteiten van andere (bijvoorbeeld christelijke, Boeddhistische en islamitische) geloofsgemeenschappen.

Nevenbestemming

Wanneer een gebouw nog wel voor religieuze activiteiten wordt gebruikt maar te groot is voor de plaatselijke geloofsgemeenschap, kan nevenbestemming overwogen worden. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen multifunctioneel gebruik en gedeeld gebruik. Multifunctioneel gebruik betekent dat het gebouw naast religieuze activiteiten door andere instanties voor andere doeleinden gebruikt wordt. Gedeeld gebruik betekent dat een deel van het gebouw op permanente basis een andere bestemming krijgt. Het gebouw wordt heringericht en verdeeld in een liturgische ruimte en andere ruimte(n). Voor deze gebruiksalternatieven zijn mogelijk diverse aanpassingen noodzakelijk. Denk aan extra toiletgroepen, horecavoorzieningen die aan de nodige eisen moeten voldoen, maar ook aanpassingen op grond van veiligheidsvoorschriften van de brandweer.

Herbestemming

Wanneer een gebouw niet meer voor religieuze activiteiten in aanmerking komt door economische en/of maatschappelijke redenen, is een andere optie het pand een nieuwe functie te geven en op deze manier het erfgoed duurzaam te ontwikkelen: “nieuw leven voor erfgoed door zinvol te

herbestemmen”. Het gebouw komt niet leeg te staan en wordt niet gesloopt. Dit met oog op duurzaamheid, het behoud van het waardevolle karakter van het gebouw en het stedenbouwkundige karakter van het gebouw en de wijk. Bij de katholieke kerk kan alleen de bisschop beslissen de parochiekerk definitief aan de eredienst te onttrekken. Bij de protestante kerk beslissen de kerkeigenaren. Bij de Molukse Moskee An-Nur beslist de het bestuur van de stichting in samenwerking met de Moluks Islamitische gemeenschap in Waalwijk e.o. In de gemeente Waalwijk zijn twee kerken succesvol herbestemd. De Rooms Katholieke kerk Maria Onbevlekt Ontvangen in Waalwijk is omgevormd tot appartementencomplex. De gereformeerde kerk in Sprang-Capelle is herbestemd als kantoorpand.

4.2 Meerwaarde van nevenbestemming of herbestemming

Een duurzame omgang met erfgoed is niet alleen belangrijk voor het behoud en versterken van erfgoed, maar kan ook een meerwaarde hebben voor de samenleving. Herbestemmen en nevenbestemmen van erfgoed draagt bij aan sociale ontwikkeling, economische groei en een duurzame leefomgeving. De gemeente Waalwijk verlangt dat initiatieven voor herbestemming van religieuze gebouwen hieraan bijdragen en streven naar

duurzame ontwikkeling met een meerwaarde op verschillende vlakken:

Culturele meerwaarde:

behoud en versterking van religieus erfgoed, waaronder waardevolle gebouwen en hun inventaris die zowel monumentaal als niet monumentaal zijn, door conservering, renovatie, restauratie, nevenbestemming en herbestemming. Versterking van de identiteit van de plek, door het verhaal te vertellen, de symboliek en cultuurhistorische betekenis te behouden.

Sociale meerwaarde:

religieus erfgoed draagt bij aan de verhoging van de leefbaarheid door verbetering van kwaliteit van de omgeving. Het draagt bij aan de continuïteit en behoud van identiteit van de bewoners en Waalwijk. Nevenbestemming of herbestemming biedt kansen voor burgerparticipatie en kan een bijdrage leveren aan het sociaal netwerk in de wijk, alsook de ontwikkeling van kennis en innovatie.

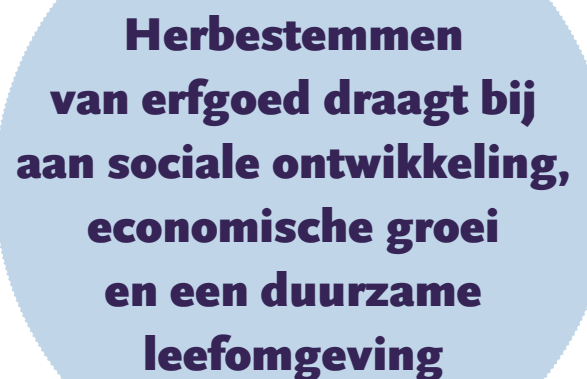
Ruimtelijke meerwaarde:

nevenbestemming of herbestemming draagt bij aan de optimale benutting van ruimte door beperking van stedelijke wildgroei en stimulering van binnenstedelijke ontwikkeling. Het draagt bij aan de verbetering en het behoud van ruimtelijke

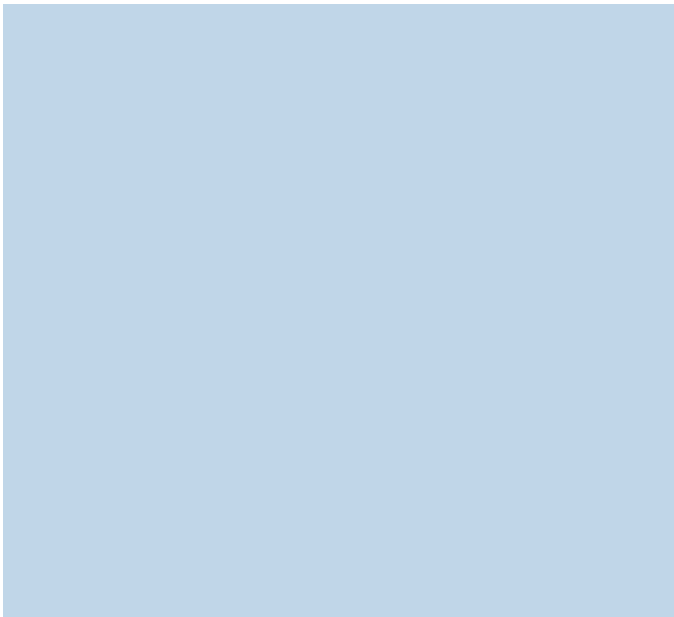
kwaliteit op lokaal en regionaal schaalniveau en er ontstaat een variatie aan en keuze in woon- en/of bedrijfsmogelijkheden.

Economische meerwaarde:

nevenbestemming of herbestemming biedt mogelijkheden om een nieuwe functie te geven aan leegstaande of leegkomende panden en voor de geloofsgemeenschap financiële mogelijkheden om andere gebouwen op te knappen. Met een verantwoorde investering kan financieel rendement behaald worden. Nevenbestemming of herbestemming beperkt afname van de kwaliteit van het pand waardoor restauratiekosten beperkt worden. Opgeknapt erfgoed geeft bovendien extra kwaliteit aan de omgeving en vormt een extra aantrekkingskracht op initiatiefnemers en toeristen.

**Herbestemmen
van erfgoed draagt bij
aan sociale ontwikkeling,
economische groei
en een duurzame
leefomgeving**

Begraafplaats Hervormde Gemeente Besoijen - Waalwijk

R.K. begraafplaats St. Clemens - Waalwijk

Begraafplaats Hervormde Gemeente Waspik - Waspik

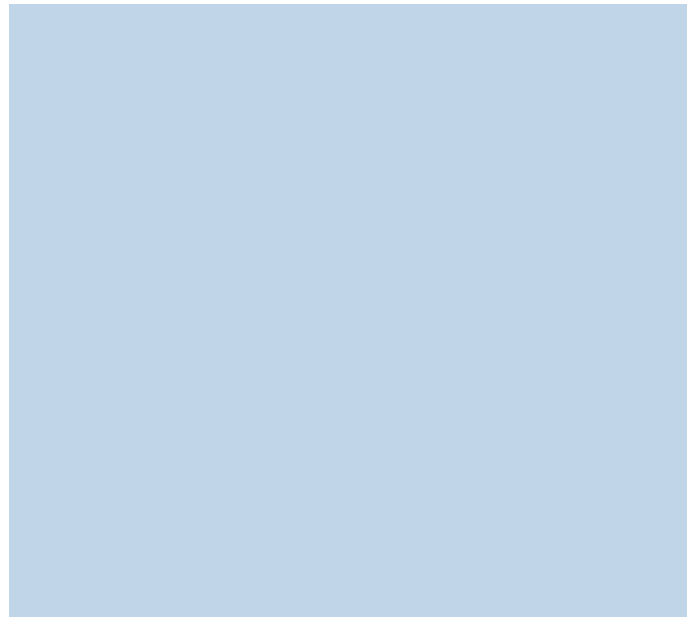
Begraafplaats Protestantse Gemeente Waalwijk - Waalwijk

R.K. begraafplaats Burg. Verwielstraat - Waalwijk

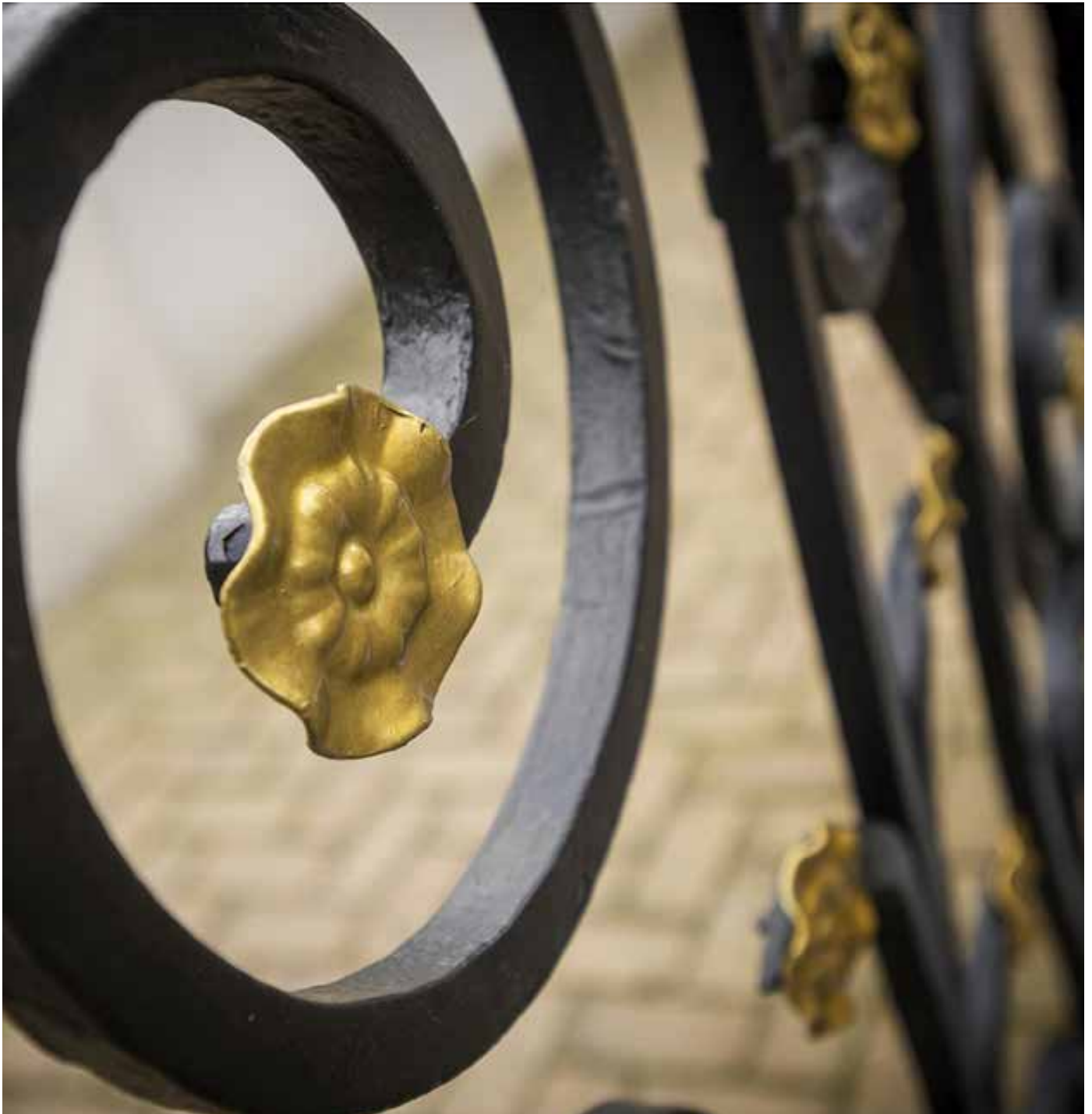

Begraafplaats Hervormde Gemeente Baardwijk - Waalwijk

R.K. begraafplaats St. Theresia - Waspik

Nevenbestemming en herbestemming **05.**

Detail kerkgebouw Hervormde Gemeente Sprang

5.1 Wanneer is een neven- of herbestemming succesvol?

Wanneer is een nieuwe bestemming succesvol?

Waar streven we gezamenlijk naar?

Nevenbestemming of herbestemming is een succes wanneer er gezamenlijk tot een nieuwe invulling is gekomen. Door middel van een goed opgezet proces waarin alle partijen op gelijke wijze zijn betrokken en waarin ruimte en invulling is gegeven aan heersende emoties. Communicatie naar stakeholders in het proces is uiterst zorgvuldig geweest. Daarnaast is herbestemming een succes wanneer het gebouw een nieuwe functie heeft met maatschappelijke nut, met respect voor de oorspronkelijke functie en waarin nog een gedeelte resteert met een religieuze invulling.

Nevenbestemming of herbestemming is ook succesvol wanneer de nieuwe functie financieel onafhankelijk, toekomstbestendig en rendabel voor gebouweigenaar en initiatiefnemer is.

De veranderingen zijn met respect voor de bouw-historische en cultuurhistorische aspecten van het gebouw uitgevoerd en wettelijke aspecten zijn in acht genomen.

5.2 Afwegingskader voor een nieuwe functie

Niet alle initiatieven waarmee een nieuwe functie aan een religieus gebouw wordt gegeven zijn geschikt voor het gebouw of worden door de eige-

Nevenbestemming of herbestemming is een succes wanneer er gezamenlijk tot een nieuwe invulling is gekomen

naar, de gemeente of omwonenden gewaardeerd.

Een goede afweging en vroege afstemming van het initiatief is daarom van belang. Daarnaast is het ook belangrijk dat de gemeente ruimte geeft voor nieuwe initiatieven door mee te denken en indien nodig ruimte te geven in het bestemmingplan en de toekomstige omgevingsvisie.

Voorop staat denken in kansen en mogelijkheden binnen het proces maar tegelijkertijd realistisch blijven als het gaat om haalbaarheid van het initiatief en behoud van het religieus erfgoed.

Aspecten die van belang zijn bij de afweging van een nieuwe functie voor een religieus gebouw zijn:

1. De esthetische opgave (lokaal niveau)
2. De maatschappelijke context (wijkniveau)
3. De stedenbouwkundige context (gemeente en regionaal niveau)

In de afweging wordt gekeken naar het gebouw en terrein, de inventaris en de context van het gebouw

Buddharama Tempel - Waalwijk

in de omgeving. De beoordeling van initiatieven gebeurt op verschillende schaalniveaus van lokaal naar regionaal.

De esthetische opgave

De esthetische opgave gaat over de architectonische waarden (exterieur en interieur) die de mogelijkheid tot nevenbestemming of herbestemming kunnen versterken of juist belemmeren. Kansrijk zijn religieuze gebouwen die een uitgesproken profiel hebben. Weinig beperkingen zijn er voor gebouwen met een betrekkelijk leeg interieur, waar het meeste van de indeling, afwerking en het meubilair in de loop der tijd verdwenen is.

Extra aandacht en zorgvuldigheid is nodig voor aanpassingen in het gevelbeeld. Ook behoud van de ruimtelijkheid en de afwerking van het interieur spelen een belangrijke rol bij transformatie. Voor gebouwen met zeer weinig transformatieruimte door beschermde onderdelen, liggen museale functies voor de hand.

De maatschappelijke context

Welke sociaal-maatschappelijke aspecten spelen een nadrukkelijke rol in de omgeving van een religieus gebouw? Denk aan de wijk, de bevolkingssamenstelling, de toekomstopgave voor de wijk en gemeente brede opgaven die kunnen landen in de wijk. Belangrijk hier is dat er ingespeeld wordt op de vraag van de markt. Waar is behoefte aan en

hoe kan daar middels nieuwe initiatieven invulling aan gegeven worden. Bij de afweging van de maatschappelijke rol van het gebouw en het vinden van een passende nieuwe functie binnen deze context is overleg met de gemeente essentieel.

De stedenbouwkundige context

Wat is de stedenbouwkundige context: welke rol speelt het gebouw in de openbare ruimte, is er bijvoorbeeld sprake van een 19e-eeuwse wijk met weinig openbare ruimte? Heeft het religieus gebouw een voorplein of begraafplaats? Hoe is de locatie ontsloten? Het is belangrijk dat de nieuwe functie en ruimtelijke inrichting binnen de stedenbouwkundige context, de infrastructuur en het ruimtelijk kader passen. Sluit het initiatief aan op 'ladder voor duurzame verstedelijking' (Besluit ruimtelijke ordening): is er sprake van een regionale behoefte passend in de kern?

5.3 Bepalende factoren voor een succesvolle nevenbestemming of herbestemming

Omgevingsfactoren

De duur van het proces, de samenwerking en het succes van de neven- of herbestemming zijn afhankelijk van de houding van de stakeholders en de omgang met elkaar. Een bepalende factor hierbij is inzet op gelijkwaardigheid van alle betrokken partijen waarbij alle belangen op dezelfde manier

Kerkgebouw Hersteld Hervormde Gemeente 's Grevelduin en Vrijhoeve-Capelle

Kerkgebouw Hervormde Gemeente 's Grevelduin en Vrijhoeve-Capelle

Ambrosiuskerk Protestantse Gemeente Waalwijk - Waalwijk

worden beoordeeld en afgewogen. Daarnaast is een open communicatie en transparantie tussen de verschillende stakeholders in een vroeg stadium van het proces bepalend voor een succesvolle neven- of herbestemmingsproces.

De belangrijkste stakeholder in het proces is de eigenaar van het gebouw. De eigenaar en de geloofsgemeenschap hebben de beslissingsbevoegdheid over wat in eerste instantie met het religieus gebouw gebeurt (afstoten of niet). Daarnaast hebben de burgergemeenschap, de geloofsgemeenschap, omwonende en initiatiefnemers een belangrijke rol in het proces.

Bij de herbestemming van religieuze gebouwen spelen verschillende stakeholderbelangen een rol.

Het meenemen van alle belangen draagt bij aan draagvlak voor nieuwe initiatieven. De bovengenoemde stakeholders hebben vaak overlappende belangen. Deze belangen zijn gekaderd in vier hoofdgroepen:

- Religieus belang: emotionele band met de kerk, moskee of tempel en identiteit van de gemeenschap;
- Maatschappelijk belang: functie van het gebouw, doelgroep nieuwe functie
- Omgevingsbelang: omwonenden, bedrijven, recreanten, etc.
- Economisch belang: eigenaar, initiatiefnemer en gemeente

Initiatieven voor herbestemming worden aan het begin van het proces met de eigenaar van het religieus gebouw besproken. De gemeente heeft in dit proces een faciliterende en begeleidende rol en in geval van herbestemming uiteindelijk een medebeslissende stem middels vergunningverlening.

Wettelijke en beleidsfactoren

Initiatieven voor herbestemming moeten passen binnen de vigerende wet- en regelgeving. Initiatieven en bouwplannen worden getoetst aan beleidstukken binnen de geldende ruimtelijke kaders zoals het bestemmingsplan, erfgoednota, welstandnota en parkeernormennota.

(Steden)bouwkundige factoren

Het gebouw en de directe omgeving bieden wel of geen mogelijkheden voor de uitvoering van het initiatief. Interne en externe verbouwingen, reparaties en aanpassingen aan het pand en op het terrein worden uitgevoerd met respect voor de architectonische- en bouwhistorische waarden. In opdracht van de gemeente Waalwijk wordt het bouwhistorisch onderzoek met cultuurhistorische waardestelling uitgevoerd. Neven-, herbestemming- en restauratieplannen worden onder meer getoetst aan dit waarderingsrapport. Daarnaast is het belangrijk rekening te houden met funerair erfgoed vanwege de langere bestaansduur van begraafplaatsen. Activiteiten die mogelijk effect op

begraafplaatsen hebben worden met de betreffende geloofsgemeenschap afgestemd.

Economische factoren

De initiatiefnemer zoekt naar exploitatie en financiering voor de herbestemming en -procedure en legt een begroting voor aan de gemeente waaruit blijkt dat het project en het initiatief op de langere termijn financieel haalbaar is. De gemeente is niet financieel verantwoordelijk in het geval van een begrotingstekort.

Bouwhistorisch en cultuurhistorisch onderzoek

Wanneer neven- of herbestemming aan de orde is, is het noodzakelijk voorafgaand aan het traject een waardering van het religieus erfgoed uit te voeren. De waardering biedt inzicht in de cultuurhistorische en bouwhistorische waarden van het gebouw en het bijbehorende terrein, de begraafplaats en de inventaris. Het waarderingsonderzoek dient als toetsingskader bij aanpassingen aan het pand (verbouwing- en/of restauratie) en het bijbehorende terrein.

Initiatiefnemers kunnen het bouwhistorisch en cultuurhistorisch waarderingsrapport inzien. Zo is in een vroege fase van het herbestemmingstraject de benodigde informatie over de monumentwaarde van het betreffende gebouw beschikbaar waaraan initiatieven getoetst worden.

Daarnaast kan bij langdurige leegstand gericht noodzakelijk onderhoud uitgevoerd worden om de waardevolle onderdelen van het gebouw te behouden. De gemeente neemt initiatief voor het uitvoeren van het bouwhistorisch en cultuurhistorisch onderzoek. In overleg met de eigenaren bepalen we welke gebouwen prioriteit hebben.

Niet monumentale religieuze gebouwen kunnen ook bijzondere cultuurhistorische en bouwhistorische waarden hebben. Deze worden daarom ook gewaardeerd.

R.K. Sint Clemenskerk - Waalwijk

Buddharama Tempel - Waalwijk

06. Processtappen bij neven- of herbestemming

Detail Kerk aan de Haven Protestantse Gemeente Waalwijk - Waalwijk

6.1 Stappenplan bepaling noodzaak functieverandering religieus gebouw.

Voordat er over herbestemming of nevenbestemming van het religieuze gebouw gesproken wordt, dient bewustwording van de huidige positie en het belang van een toekomst prognose binnen de geloofsgemeenschap gecreëerd te worden.

De Protestantse Gemeente Waalwijk (PGW) heeft hiervoor een werkwijze ontwikkelt waarin zij tijdens een individueel gesprek handreikingen doen om op basis van extrapolatie van nu bekende gegevens met betrekking tot doel, missie en beschikbare menskracht van de religieuze gemeenschap, betrokkenheid, demografische gegevens, geefgedrag van leeftijdsgroepen, bezittingen, liquide middelen, noodzakelijke uitgaven, inflatie etc., te komen tot een aantal scenario's zodat men vroegtijdig kan gaan anticiperen, op die mogelijke ontwikkeling in relatie met het religieus onroerend goed. De scenario's gaan uit van twee hoofdaspecten: wat wil de geloofsgemeenschap en wat kan de geloofsgemeenschap onder welke omstandigheden. We zijn hierbij uitgegaan dat in het geval van deze scenario's de beslissing over de omgang met de kerk binnen de geloofsgemeenschap al genomen is.

6.2 Stappenplan nevenbestemming met (gedeeltelijk) behoud van religieuze functie

In het geval van nevenbestemming blijft het religieus gebouw behouden door ofwel multifunctioneel gebruikt, ofwel gedeeltelijk permanent gebruik voor andere functies. Deze nevenfunctie moet aansluiten bij de ideeën en wensen van de geloofsgemeenschap.

1. Eigenaar formuleert wensen en neemt contact op met de gemeente;
2. Eigenaar zoekt initiatiefnemer(s) voor multifunctioneel of gedeeld gebruik, eventueel in samenwerking met de gemeente;
3. Gemeente onderzoekt de kaders, kansen en mogelijkheden voor het gebouw en de nieuwe functie en overlegt dit met de initiatiefnemer/ eigenaar;
4. De gemeente laat een bouwhistorisch en cultuurhistorisch onderzoek uitvoeren of levert het onderzoeks- en waarderingsrapport aan;
5. Nevenbestemmingsprofiel: eigenaar en gemeente benoemen de kernwaarden en uitgangspunten bij nevenbestemming;

6. Eigenaar/ initiatiefnemer laat een haalbaarheidsonderzoek uitvoeren naar de potentie van het initiatief of initiatieven en waarin het draagvlak in de omgeving van het initiatief ook wordt meegenomen;
7. Initiatiefnemer en/of eigenaar communiceren met de omgeving en stakeholders en stemmen de belangen af. De gemeente faciliteert in dit proces;
8. Start ruimtelijke procedure door initiatiefnemer, integrale belangenafweging, indien nodig wijziging bestemmingsplan en aanvraag omgevingsvergunning. Activiteiten aan monumenten zijn volgens de WABO vergunningplicht. Uitzonderingen hierop voor vergunningsvrije activiteiten aan monumenten zijn te vinden in het besluit omgevingsrecht (Bor);
9. Indien nodig afgifte omgevingsvergunning door gemeente en afhandelen bezwaar en beroepsprocedures;
10. Start nevenbestemming.

6.3 Stappenplan herbestemming na afstoting religieus erfgoed

Het eindbeeld en behoud van het religieus gebouw is in het geval van herbestemming afhankelijk van de nieuwe functie. Gestreefd wordt om de religieuze en monumentale waarden van het gebouw zo goed mogelijk te behouden. Om tot een goede herbestemming te komen dienen onderstaande stappen gevolgd te worden.

1. Eigenaar zet het gebouw te koop en informeert de gemeente;
2. Initiatiefnemer (koper/ontwikkelaar) formuleert wensen en zoekt contact met de gemeente en eigenaar;
3. Gemeente onderzoekt de reikwijdte van de bescherming van het monument; bestemmingsplanregels over de functie en bebouwingmogelijkheden, de wettelijke kaders en de aanwezige kennis binnen de gemeente;
4. De gemeente laat een bouwhistorisch en cultuurhistorisch onderzoek uitvoeren of levert het onderzoeks- en waarderingsrapport aan;
5. Herbestemmingsprofiel: gemeente en eigenaar benoemen kernwaarden van het gebouw en omgeving en uitgangspunten voor de herbestemming;
6. Initiatiefnemer onderzoekt exploitatie en financiering en laat een haalbaarheidsonderzoek uitvoeren waarin het draagvlak vanuit de omgeving voor het initiatief een belangrijk onderdeel is;

Kerkgebouw Hervormde Gemeente Baardwijk - Waalwijk

Kerkgebouw Gereformeerde Gemeente Sprang-Capelle

Carmelietenklooster - Waspik

7. Initiatiefnemer communiceert met omwonende en stakeholders en stemt de belangen af.
De gemeente faciliteert;
8. Initiatiefnemer laat het schetsontwerp of voorlopig ontwerp toetsen door de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit van de gemeente.
9. Start ruimtelijke procedure, integrale belangenafweging, wijziging bestemmingsplan en aanvraag omgevingsvergunning. Activiteiten aan monumenten zijn volgens de WABO vergunningplicht. Uitzonderingen hierop voor vergunningsvrije activiteiten aan monumenten zijn te vinden in het besluit omgevingsrecht (Bor);
10. Vaststellen bestemmingsplan en afgifte omgevingsvergunning door de gemeente en afhandelen bezwaar en beroepsprocedures.
11. Start herbestemming.

6.4 Stappenplan sloop van een religieus gebouw

Naast de mogelijkheid voor nevenbestemming of herbestemming van leegstaande of leegkomende panden, kan ook de locatie van het gebouw herbestemd worden. Bijvoorbeeld wanneer de eigenschappen van het religieus gebouw toekomstige planontwikkelingen belemmeren kan overwogen worden het pand of een deel daarvan te slopen. Wanneer sloop overwogen wordt, wordt bepaald of het gehele gebouw of een deel ervan gesloopt moet worden. In dit geval worden de volgende stappen doorlopen:

1. Eigenaar informeert de gemeente over afstoten van het religieus gebouw;
2. De eigenaar kijkt samen met de gemeente of er nog mogelijkheden zijn voor nevenbestemming of herbestemming;
3. De gemeente laat een bouwhistorisch en cultuurhistorisch onderzoek uitvoeren of levert het onderzoeks- en waarderingsrapport aan. Hierbij wordt ook een afweging van de zeldzaamheid en waarde van het gebouw op gemeentelijk, regionaal en landelijk niveau gemaakt;
4. Initiatiefnemer of eigenaar communiceert met de omgeving en stakeholders over het plan en de nieuwe ontwikkelingen en stemt de belangen af. De gemeente faciliteert in dit proces;
5. Initiatiefnemer onderzoekt exploitatie en financiering;
6. Initiatiefnemer laat het schetsontwerp of voorlopig ontwerp voor ontwikkelingen op de betreffende locatie toetsen door de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit van de gemeente. In het geval van een rijksmonument kan de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit hierbij geadviseerd worden door de Rijksdienst

voor het Cultureel Erfgoed. Een pand wordt pas gesloopt wanneer er een goedgekeurd plan voor nieuwe ontwikkelingen op de betreffende locatie ligt.

7. Start ruimtelijke procedure door initiatiefnemer, integrale belangenafweging, wijziging bestemmingsplan en aanvraag omgevingsvergunning. Activiteiten aan monumenten zijn volgens de WABO vergunningplicht. Uitzonderingen hierop voor vergunningsvrije activiteiten aan monumenten zijn te vinden in het besluit omgevingsrecht (Bor);
8. Afgifte omgevingsvergunning door de gemeente en afhandelen bezwaar en beroepsprocedures;
9. Sloop van het pand en start van de nieuwe ontwikkeling.

6.5 Stappenplan behoud van een religieus gebouw dat niet verkocht raakt

Wanneer het bestuur van een religieus gebouw vanwege financiële redenen besluit een monumentaal gebouw af te stoten bestaat de kans dat het niet verkocht wordt. In dat geval is het mogelijk dat de eigenaar geen financiële middelen heeft om aan de instandhoudingseisen van het (rijks)monument te voldoen. Hierdoor degradeert de kwaliteit van het gebouw. Het proces voor de herbestemming, nevenbestemming of sloop wordt conform bovenstaande processtappen uitgevoerd. Aanvullend hierop kunnen onderstaande stappen worden genomen om de monumentale waarden zo goed mogelijk te behouden:

1. Eigenaar zet het religieus gebouw te koop of in de verhuur en informeert de gemeente;
2. De gemeente laat een bouwhistorisch en cultuurhistorisch onderzoek uitvoeren of levert het onderzoeks- en waarderingsrapport aan;
3. Wanneer er geen nieuwe koper voor het pand gevonden wordt en daardoor de monumentale waarden van het gebouw aantoonbaar in gevaar komen, vindt afstemming plaats tussen de eigenaar en de gemeente over een mogelijke nieuwe functie of nevenfunctie voor het religieus gebouw;
4. Indien er geen nieuwe bestemming voor het pand wordt gevonden, vindt overleg plaats met de eigenaar, de gemeente en in het geval van een rijksmonument met de Rijksdienst voor het Cultureel erfgoed, om een oplossing voor deze situatie te zoeken;
5. In overleg met de gemeente en in het geval van een rijksmonument met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, worden de mogelijkheden voor behoud en instandhouding besproken. Tevens wordt gekeken naar de mogelijkheden voor een instandhoudingssubsidie;

6. In overleg met de gemeente en in het geval van een rijksmonument met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed worden ook de consequenties en veiligheidsrisico's besproken voor het geval er geen oplossing wordt gevonden voor het in standhouden van het monument dat hierdoor in het uiterste geval tot ruïne zou kunnen degraderen.
7. De eigenaar blijft gedurende dit proces actief op zoek naar een nieuwe koper of initiatiefnemer.

6.6. Stappenplan wanneer een niet monumentaal pand niet geschikt is voor herbestemming of nevenbestemming, niet verkocht kan worden en de eigenaar heeft ook geen geld voor sloop.

1. Eigenaar zet het religieus gebouw te koop of in de verhuur en informeert de gemeente;
2. Wanneer er geen nieuwe koper of huurder voor het pand gevonden wordt, kijkt de gemeente met de eigenaar mee naar verkoopmogelijkheden en een mogelijke nieuwe of nevenfunctie voor het religieus gebouw en de locatie van het gebouw;
3. De eigenaar blijft gedurende dit proces actief op zoek naar een nieuwe koper of initiatiefnemer;
4. De eigenaar blijft daarnaast binnen de geloofsgemeenschap naar andere oplossingen zoeken.

6.7 Faillissement van een eigenaar van een religieus gebouw

De eigenaar van een religieus gebouw, dat kan een private partij of geloofsgemeenschap zijn, kan failliet gaan. Dit kan ertoe leiden dat de geloofsgemeenschap op zoek moet naar een nieuwe plaats om het geloof te belijden. Daarnaast zal het religieus gebouw verkocht worden en moet er een nieuwe functie voor het gebouw en de plek gezocht worden. In dit geval worden onderstaande stappen genomen.

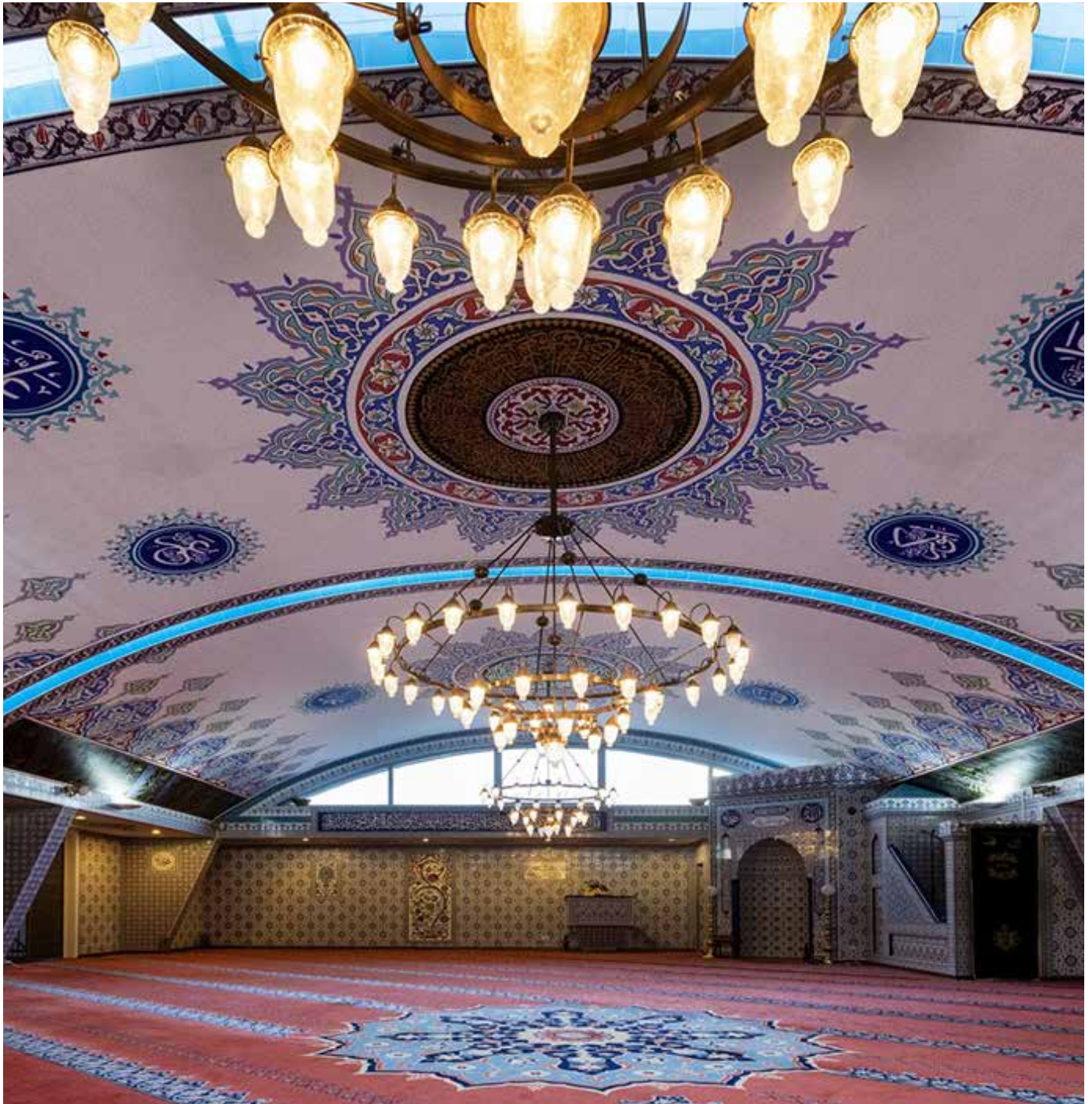
1. De geloofsgemeenschap gaat zelf op zoek naar een nieuwe locatie om de het geloof te kunnen belijden.
2. Dit proces valt onder de activiteiten van stap 6.o, hierin heeft de gemeente geen rol.
3. De eigenaar zet het religieus gebouw te koop of in de verhuur en informeert de gemeente;
4. De gemeente laat een bouwhistorisch en cultuurhistorisch onderzoek uitvoeren of levert het onderzoeks- en waarderingsrapport aan;
5. Wanneer er in het geval van een monumentaal pand geen nieuwe koper wordt gevonden en daardoor de monumentale waarden van het gebouw aantoonbaar in gevaar komen, kijkt de gemeente mee

- naar een initiatiefnemers en een mogelijke nieuwe functie of nevenfunctie voor het religieus gebouw en /of de locatie van het gebouw;
6. In het geval van een Rijksmonumentaal pand vindt overleg plaats met de eigenaar, de gemeente en de Rijksdienst voor het Cultureel erfgoed, om een oplossing voor deze situatie te zoeken;
  7. In overleg met de gemeente en in het geval van een rijksmonument met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, worden de mogelijkheden voor behoud en instandhouding van het pand besproken. Tevens wordt gekeken naar de mogelijkheden voor een instandhoudingssubsidie;
  8. De eigenaar blijft gedurende dit proces actief op zoek naar een nieuwe koper of initiatiefnemer.

Kerkgebouw Hervormde Gemeente Besoijen - Waalwijk

Rolverdeling overheid **07.**

Abdulkadir Geylani Moskee - waalwijk

7.1 De rol van de gemeente Waalwijk

De gemeente speelt een belangrijke rol in de advisering bij nevenbestemming of herbestemming en het faciliteren in het omgevingsproces voor en tijdens het herbestemmingsproces. Tevens adviseert de gemeente initiatiefnemers bij het aanvragen van vergunningen over het onderhoud, restauraties, energiemaatregelen en verbouwingen aan het pand.

Bij de herontwikkeling van religieuze gebouwen die worden afgestoten, werkt de gemeente in positieve, proactieve zin samen met projectleiders en andere relevante afdelingen (stedenbouw, grondzaken, milieu, verkeer) binnen de ruimtelijke organisatie. Dit is, net als bij elke andere herontwikkeling van beschermde monumenten, bedoeld om het transformatieproces mogelijk te maken en om het in goede banen te leiden.

De gemeente heeft de volgende rollen:

1. Het voeren van structureel overleg met kerkeigenaren en eigenaren van andere religieuze gebouwen, zodat men van elkaar weet wat er speelt;
2. Het meekijken naar oplossingen indien een religieus gebouw niet verkocht raakt en hierdoor de monumentale waarden van het gebouw geschaad worden.
3. Openstaan voor ander (tijdelijk) gebruik en daarmee herbestemming faciliteren;
4. Het stimuleren van haalbaarheidsstudies bij herbestemming;
5. Beschikbaar stellen van het bouw- en cultuurhistorisch onderzoeksrapport voor iedere initiatiefnemer;
6. Het bieden van advies en begeleiding, ook over energiemaatregelen en financiële mogelijkheden (subsidies en voordelige leningen van andere overheden of fondsen), indien dat gewenst is;
7. Het faciliteren van transformaties, net als bij elke andere herbestemming;
8. Behoud en versterken van de monumentale waarden van het religieus gebouw;
9. Bevoegd gezag;
10. Vergunningverlener;
11. Commissie Ruimtelijke Kwaliteit.

7.2 Rol van de provincie Noord-Brabant

De rol van de provincie in het proces van nevenbestemmen, herbestemmen en het ontwikkelen van een visie op de toekomst van het religieus erfgoed is het faciliteren van kennisoverdracht en het maken van

verbindingen tussen het Rijk, de gemeente, experts en studenten. Indien gewenst kan de provincie bijstaan met advies bij herbestemming en het ontwikkelen van visies. Ook kan subsidie voor het onderhoud aan religieus erfgoed aangevraagd worden (zie hoofdstuk 8). De provincie heeft geen verantwoordelijkheid in het herbestemmingsproces of op het gebied van het behoud van het religieus erfgoed. Dit wijkt af van de reguliere monumentenzorg waarbij de provincie verantwoordelijk is voor het behoud en versterken van het erfgoed in het buitengebied.

7.3 Rol van het Rijk

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) adviseert bij de herbestemming van rijksmonumenten. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed adviseert bij initiatieven en bouwplannen over de impact en mogelijkheden hiervan op het rijksmonumentale gebouw. Tevens verstrekt de het Nationaal Restauratiefonds leningen en subsidies voor reparaties, restauraties en de haalbaarheid van herbestemmingen (zie hoofdstuk 8).

Heilige Hartbeeld, Carmelietenklooster - Waspik

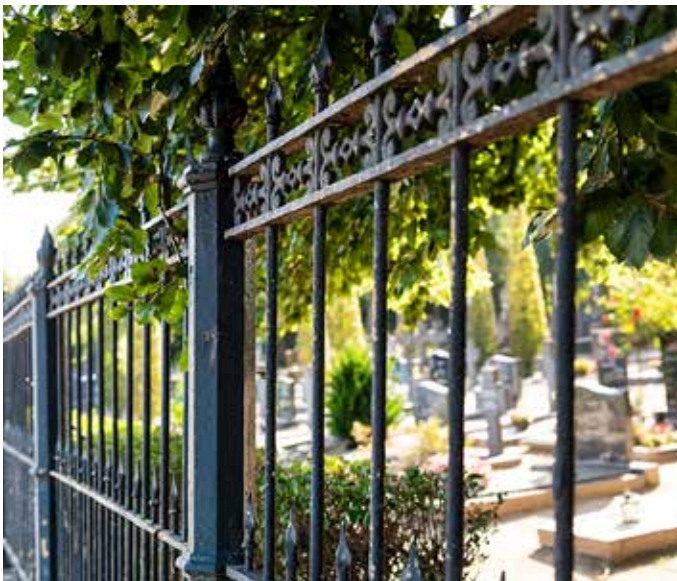

Parochiegebouw bij Oude Toren Baardwijk-Waalwijk

Herbestemd kerkgebouw Gereformeerde Kerk Sprang

R.K. begraafplaats St. Bartolomeus - Waspik

Complex Carmelietenklooster - Waspik

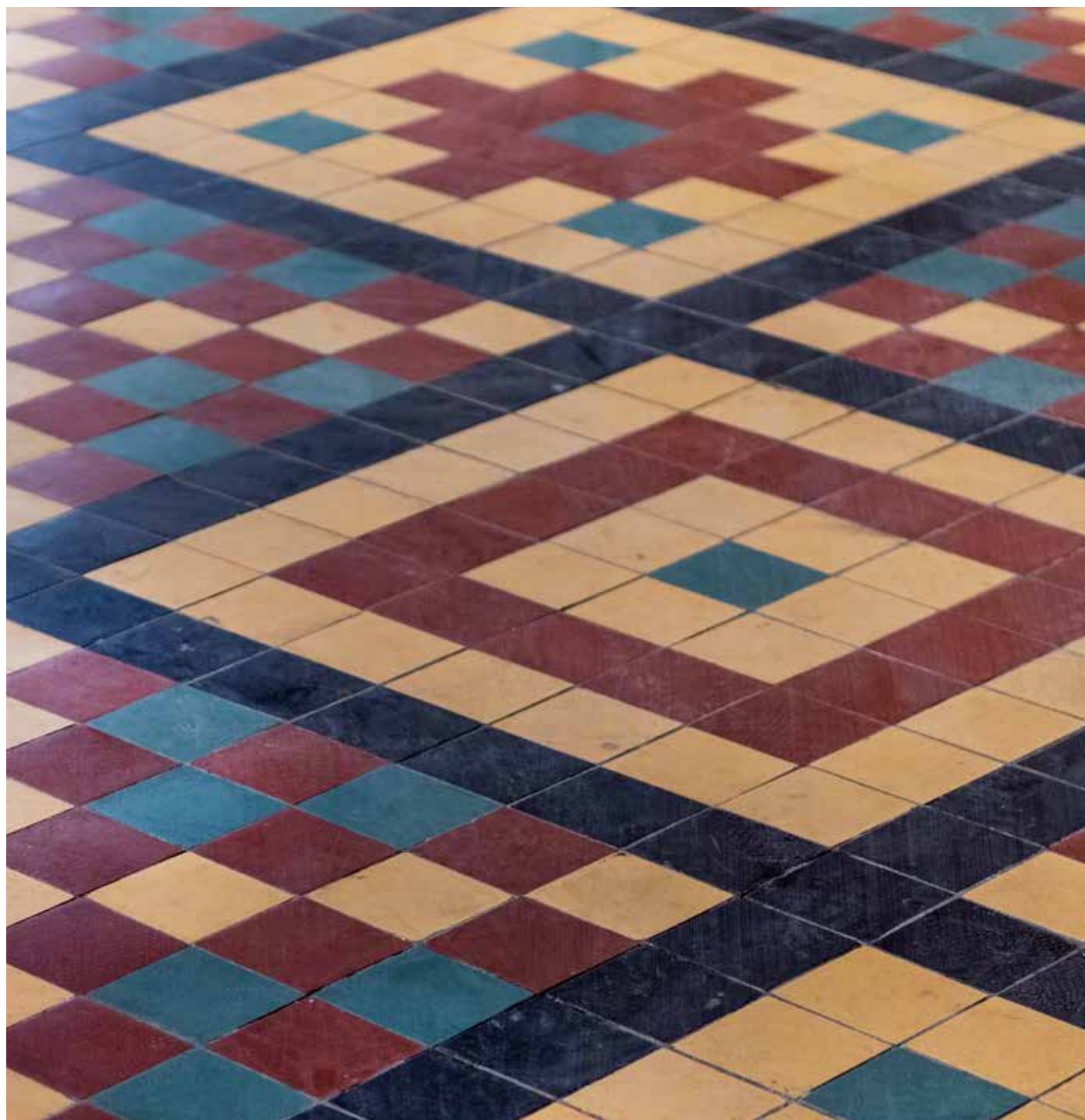

Lijkenhuisje bij kerkgebouw Hervormde Gemeente 's Grevelduin en Vrijhoeve-Capelle

Begraafplaats bij kerkgebouw Hervormde Gemeente 's Grevelduin en Vrijhoeve-Capelle

Subsidiereregelingen 08.

Carmelietenklooster - Waspik

Subsidieregeling stimulering herbestemming monumenten Rijksdienst voor het cultureel erfgoed

De subsidieregeling stimulering herbestemming monumenten van de Rijksoverheid bevordert een duurzaam gebruik van beschermde monumenten en van gebouwen met een cultuurhistorische waarde. De regeling voorkomt dat monumenten waarvoor een nieuwe functie lastig te vinden is, langere tijd leeg staan en daardoor snel achteruitgaan. De subsidie draagt bij in de volgende kosten:

- Onderzoek: kosten voor onderzoek naar de haalbaarheid van de herbestemming.
- Wind- en waterdichtmaatregelen: kosten om het bouwwerk in de tussentijd wind- en waterdicht te houden, instandhoudingskosten.

Jaarlijks reserveert het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap 2,4 miljoen euro voor de herbestemmingsregeling. Hiervan gaat 1,7 miljoen euro naar onderzoek en 0,7 miljoen naar maatregelen voor het wind- en waterdicht maken van panden.

Alle categorieën monumenten en niet-beschermde gebouwen van cultuurhistorische waarde kunnen van deze regeling gebruik maken, ook kerkgebouwen, moskeeën, tempels of kloosters die niet beschermd zijn. Een aanvraag kan ook betrekking hebben op meerdere monumenten. Zoals voor een samenhangend onderzoek naar meerdere kerken in een regio.

De subsidie voor herbestemming van Rijksmonumenten kan in een bepaalde periode van 2-3 maanden per jaar worden aangevraagd. Meer informatie hierover is te vinden op www.cultureelerfgoed.nl

Subsidieregeling Instandhouding Monumenten (SIM) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Rijksmonumentale kerken komen in aanmerking voor een jaarlijkse instandhoudingssubsidie, voorheen uit de Brim-regeling, nu de Subsidieregeling Instandhouding Monumenten (SIM). Deze kan worden aangevraagd bij de RCE. Na toekenning zorgt het Restauratiefonds voor de uitbetaling. De subsidie is een jaarlijkse tegemoetkoming in de kosten van onderhoud van monumenten die oorspronkelijk niet als woonhuis zijn gebouwd en die nu niet als woonhuis in gebruik zijn. Meer informatie hierover is te vinden op www.cultureelerfgoed.nl

Kerken nevenfunctie-lening van het Nationaal Restauratiefonds

Met de Kerken nevenfunctie-lening kunnen aanpassingen worden gefinancierd die het mogelijk maken om het kerkgebouw voor andere activiteiten te gebruiken. Bijvoorbeeld het realiseren van de benodigde sanitaire voorzieningen, verwarming of een pantry. Met deze (neven)activiteiten kan een kerkgebouw extra inkomsten genereren, wat gunstig is voor de exploitatie. De kerken nevenfunctie-lening kan ook ingezet worden voor duurzaamheidsmaatregelen of financiering van herbestemmingskosten.

Alleen rijksmonumenten kunnen van deze lening gebruikmaken. Sinds 2016 is voor het verkrijgen van deze lening de eis van religieus gebruik losgelaten. De lening bedraagt maximaal € 150.000,- tegen een lage rente (minimaal 1,5%). Meer informatie hierover is te vinden op: www.restauratiefonds.nl

Cultuurfonds-Hypotheek van het Nationaal Restauratiefonds

De Cultuurfonds-hypotheek is een lening met een lage rente voor gemeentelijke of provinciale monumenten of andere door de overheid beschermde panden. De lening kan aangevraagd worden voor restauratie van de panden. De rente van de lening ligt 4,5 % onder de marktrente, met een minimum van 1,5%. Meer informatie hierover is te vinden op www.restauratiefonds.nl

Gemeente Waalwijk

De gemeente Waalwijk laat een bouwhistorische verkenning met cultuurhistorische waardering uitvoeren voor elk religieus gebouw in de gemeente of levert hieraan een bijdrage. Door het aanbieden van een waardestelling, neemt de gemeente voor alle initiatiefnemers een verplichte kostenpost in het herbestemmingsproces op zich. Hierdoor voorziet de gemeente alle initiatiefnemers in het begin van het herbestemmingsproces van de benodigde informatie en kaders waaraan het initiatief op het gebied van monumentenzorg wordt getoetst.

Begraafplaats Hervormde Gemeente Waspik - Waspik

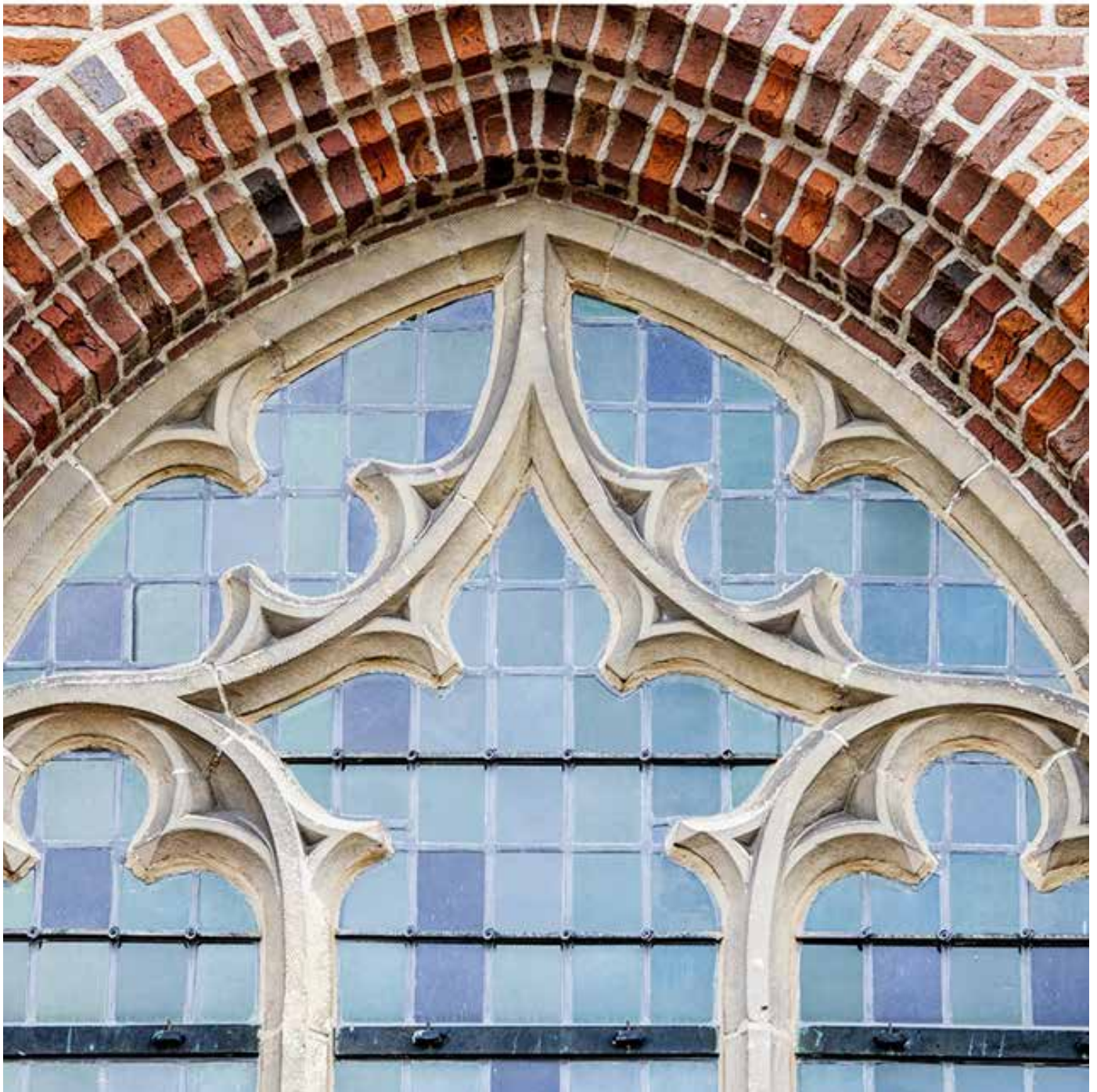

Mariakapel - Waalwijk

Heilig Hartmonument - Waalwijk

Op naar de toekomst.

Detail kerkgebouw Hervormde Gemeente Sprang - Sprang-Capelle

9.1 Gebouwenpaspoorten en digitale monumentenomgeving

De ruimtelijke en kadastrale gegevens en de bouwhistorische en cultuurhistorische waarden worden beschreven in het gebouwenpaspoort. De informatie uit de gebouwenpaspoorten wordt digitaal beschikbaar gesteld in de monumentenomgeving op het geo-portaal van de gemeente Waalwijk. Zo is de benodigde informatie voor toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen eenvoudig beschikbaar en worden de doelen van de visie religieus erfgoed hierin meegenomen. Het openbaar en eenvoudig beschikbaar stellen van ruimtelijke informatie sluit bovendien aan op de doelen in de aankomende omgevingswet.

9.2 Vervolgprocesafspraken

De gemeente en besturen van de verschillende geloofsgemeenschappen hebben gezamenlijk afgesproken zich op de volgende manier voor te bereiden op de toekomst:

1. De besturen van de geloofsgemeenschappen gaan hun achterban voorbereiden op het proces dat de komende jaren plaatsvindt: de visie religieus erfgoed onder de aandacht brengen, gesprekken voeren over hoe de gemeenschap ervoor staat, ideeën ophalen over de toekomst en een toekomstperspectief in een individueel gesprek. Belangrijke acties of informatie worden met de gemeente gedeeld.
2. De besturen van de geloofsgemeenschappen organiseren onderling overleg in kleiner verband waarin zij praten over de toekomst van hun gemeenschap en mogelijke samenwerkingen en fusies. Indien uit deze gesprekken blijkt dat een van de scenario's uit hoofdstuk 6 binnen 5 jaar gaat voorvallen, wordt deze informatie met de burgerlijke gemeente gedeeld zodat hier ook door hen tijdig op geanticipeerd kan worden.
3. Jaarlijks organiseert de gemeente als facilitator een evaluatieoverleg met de besturen van de geloofsgemeenschappen waarin wordt gereflecteerd op de visie religieus erfgoed: is de visie nog actueel, hoe staan de geloofsgemeenschappen ervoor, wat is de stand van zaken rondom lopende onderzoeken, is er behoefte aan bepaalde expertise of ondersteuning, etc.?
4. De gemeente en besturen van geloofsgemeenschappen maken in het jaarlijks overleg afspraken over welke gebouwen blijven behouden en welke afgestoten worden en welke richtlijnen daarbij gehanteerd worden.

Er blijft een vast aanspreekpunt bij de gemeente Waalwijk voor alle zaken omtrent religieus erfgoed.

Deze persoon heeft als taak:

- Overzicht bijhouden van de vraag naar en het aanbod van leegstaande of leegkomende religieuze gebouwen en dit met elkaar verbinden. Vragen vanuit de gemeente, een projectontwikkelaar of initiatiefnemer koppelen aan een gebouweigenaar en geloofsgemeenschap.
- Het behandelen van vragen over dit onderwerp.
- Het organiseren van een jaarlijks overleg met de projectgroep over de stand van zaken rondom het religieus erfgoed in de gemeente.

H. Antonius van Paduakerk - Waalwijk

EN PASTORY

